

A TERMÉSZETFELETTI SZERETET TÁRGYÁRÓL

tizenhárom szakaszban

Ezt követően a természetfeletti szeretet rendjéről kell vizsgálatot folytatnunk.

Ezzel kapcsolatban tizenhárom kérdést teszünk fel.

Először: Vajon van-e valamilyen rend a természetfeletti szeretetben?

Másodszor: Vajon az embernek jobban kell-e szeretnie Istent, mint a felebarátot?

Harmadszor: Vajon jobban kell-e, mint önmagát?

Negyedszer: Vajon önmagát jobban-e, mint a felebarátot?

Ötödször: Vajon az embernek jobban kell-e szeretnie a felebarátot, mint a saját testét?

Hatodszor: Vajon az egyik felebarátot jobban-e, mint a másikat?

Hetedszer: Vajon jobban-e a jobb felebarátot, mint a hozzá közelebb állót?

Nyolcdszor: Vajon jobban-e a vérrokont, mint a más ok miatt közelállót?

Kilencedszer: Vajon az ember a természetfeletti szeretetből következően jobban tartozik-e szeretni a gyermekét mint az apját?

Tizedszer: Vajon jobban tartozik-e szeretni az anyját mint az apját?

Tizenegedszer: Vajon a feleségét jobban-e, mint apját vagy az anyját?

Tizenkettedszer: Vajon jobban-e a jótevőt, mint akivel jót tett?

Tizenharmadszor: Vajon a természetfeletti szeretet rendje megmarad-e a mennyei hazában?

1. SZAKASZ

VAJON VAN-E REND A TERMÉSZETFELETTI SZERETETBEN?

Az első problémát így közelítjük meg: úgy látszik, hogy a természetfeletti szeretetben nincs semmilyen rend.

1. A természetfeletti szeretet ugyanis egyfajta erény. Ámde más erényekben nem jelölhetünk meg semmilyen rendet. Tehát a természetfeletti szeretetben sem kell semmilyen rendet megjelölni.

2. Ezenkívül, ahogy a hit tárgya az első igazság, ugyanúgy a természetfeletti szeretet tárgya a legfőbb jóság. Ámde a hitben nem állítunk semmiféle rendet, hanem mindent egyenlőképpen hiszünk. Tehát a természetfeletti szeretetben sem kell állítani semmilyen rendet.

3. Ezenkívül, a természetfeletti szeretet az akaratban van. Ámde a rendezés nem az akarat, hanem az ész feladata. Tehát nem kell rendet tulajdonítani a természetfeletti szeretetnek.

Ezzel szemben áll, amit az Én 2 [4] mond: „Bevezetett a király a bornak házába; rendezte bennem a szeretetet.”¹

Válaszul azt kell mondanunk, hogy az elsődleges és a másodlagos valamilyen lételevhez való vonatkozásban mondható, ahogy a filozófus mondja (Metaphys. V.) [11. fej.]². Ámde a rend az elsődleges és másodlagos valamilyen módját tartalmazza. Szükséges tehát, hogy ahol van valamilyen lételev, ott valamilyen rend is

¹ A Vulgataban nem szerepel a 'király' szó.

² 1018, b, 9-12.

szetfeletti szeretetből következő barátság a boldogságban való közösködésen alapul¹, amely lényegileg Istenben létezik, mint első lételvben, és belőle származik mindazok boldogsága, akik a boldogság befogadására képesek. Ezért, elsődlegesen és leginkább Istent kell a természetfeletti szeretetből következően szeretni: Őt magát ugyanis úgy szeretjük, mint a boldogság okát; felebarátunkat pedig úgy, mint aki Isten boldogságából velünk együtt részesedik.

Az első ellenvetésre tehát azt kell mondanunk, hogy kétféleképpen lehet valami a szeretet oka. Egyik módon, ahogy ok az, ami a szeretet létalapja. Ezen a módon a jó a szeretet oka, mivel minden egyes dolgot annyiban szeretnek, amennyiben birtokolja a jó mivoltát. Másik módon azért ok valami, mivel bizonyos út a szeretet megszerzésére. Ilyen módon a látás a szeretet oka, de nem úgy, hogy a jobban látható azért válik jobban szerethetővé, mert látható, hanem azért ok a látás, mert általa jutunk el a szeretethez.² Nem az a szükségszerű tehát, hogy a jobban látható jobban szerethető legyen, hanem az, hogy előbb van lehetőségünk őt szeretni. Ez utóbbi módon érvel az Apostol. A felebarátot ugyanis, mivel számunkra jobban látható, előbb van lehetőségünk szeretni, mint Istent: „a lélek ugyanis az általa ismert dolgokból tanulja meg szeretni az ismeretleneket”, ahogy Gregorius mondja egy homiliájában [Homil. 11. in Evang.].³ Ezért, ha valaki a felebarátját nem szereti, ebből arra lehet következtetni, hogy Istent sem szereti: nem azért, mert a felebarát szeretetre méltóbb, hanem mivel őt előbb van lehetőségünk szeretni. Isten pedig a nagyobb jósága miatt szeretetre méltóbb.⁴

A második ellenvetésre azt kell mondanunk, hogy az Istenhez való hasonlóságunk elsődlegesebb, mint a felebaráthoz való hasonlóságunk, és az első az oka az utóbbinak.

Azáltal válunk ugyanis a felebaráthoz hasonlóvá, hogy abban részesedünk Istentől, amiben a felebarátunk. Ezért a hasonlóság alapján jobban tartozunk Istent szeretni, mint a felebarátot.⁵

A harmadik ellenvetésre azt kell mondanunk, hogy Isten a lényege szerint vizsgálva bármilyen lényben egyenlő módon van, mivel nem kisebbedik amiatt, hogy valamiben van. De a felebarát nem birtokolja ugyanolyan mértékben Isten jóságát, mint ahogy azt maga Isten birtokolja, ugyanis Isten azzal lényegénél fogva, a felebarát pedig részesedés által rendelkezik.

3. SZAKASZ

VAJON AZ EMBERNEK A TERMÉSZETFELETTI SZERETETBŐL KÖVETKEZŐEN JOBBAN KELL-E SZERETNIE ISTENT, MINT ÖNMAGÁT?

A harmadik problémát így közelítjük meg: úgy látszik, hogy az embernek a természetfeletti szeretetből következően nem kell jobban szeretnie Istent, mint önmagát.

1. A Filozófus ugyanis ezt mondja (Ethic. IX) [4, 8. fej.]⁶: „A másik személlyel lehetséges barátságok az önmagunkhoz fűződő barátságból származnak.” Ámde az ok nagyobb mint az okozat. Tehát nagyobb az embernek a barátsága önmagához, mint bárki máshoz. Jobban kell tehát önmagát szeretnie, mint Istent.

2. Ezenkívül, minden egyes lényt annyiban szeretünk, amennyiben az a saját javunk. Ámde a szeretet okát jobban szeretjük, mint azt, amit ezen ok miatt szeretünk; ahogy az elveket, amelyek ismeretünk okai, jobban ismerjük. Tehát az ember önmagát jobban szereti, mint bármely más szeretett jót. Nem szereti tehát jobban Istent, mint önmagát.

3. Ezenkívül, amennyire szereti valaki Istent, annyira szereti élvezni Őt. Ámde amennyire szereti valaki élvezni Istent, annyira szereti önmagát, mivel ez a legfőbb jó, amit valaki magának akarhat. Tehát az ember a természetfeletti szeretetből következően nem tartozik jobban szeretni Istent, mint önmagát.

Ezzel szemben áll, amit Augustinus mond (De doctr. Christ. I.) [22. fej.]⁷: „Ha önmagadat nem önmagadért kell szeretned, hanem ezért a lényért, akinél szeretetednek legigazibb célja van, ne nehezteljen rád senki más, ha őt is Isten miatt szereted.” Ám az ok nagyobb, mint az

¹ Vö. q 23, q 1.

² Vö. I-II, q 27, a 2.

³ PL 76, 1114 D-11151.

⁴ Vö. a 4, ad 1; a 6, ad 1; a 7.

⁵ Vö. Aristoteles, Poster I, 2. fej. (72, a, 29-30); S. Thomas, Summa Theol. I, q 87, a 2. ad 3; q 88, a 3, ad 2.

⁶ 1166, a, 1-2; 1168, b, 5.

⁷ PL 34, 27.

okozat.¹ Tehát az embernek jobban kell szeretnie Istent mint önmagát.

Válaszul azt kell mondanunk, hogy Istentől kétféle jót kaphatunk: természetes jót és kegyelmi jót. Az Istentől nekünk adott természetes javakban való közösködésen alapul a természetes szeretet, amellyel nemcsak az ember — a maga természete épségében — önmagánál jobban, mindenekfelett szereti Istent, hanem bármely más teremtmény is a maga módján, vagyis vagy értelmi², vagy eszes³, vagy érzékekhez kötött⁴, vagy legalábbis természeti szeretettel⁵ Istent szereti leginkább, miként például a kövek, vagy bármely más, ismeret nélküli lény, mivel minden egyes rész természeténél fogva jobban szereti az egész közös javát, mint a maga részleges javát. Ez kitűnik a működésükből: minden egyes rész ugyanis elsődlegesen az egész számára hasznos közös tevékenységre irányul.⁶ Megnyilvánul ez a politikai erényekben is, amelyek szerint a polgárok a közjó érdekében időnként a saját dolgaik és a saját személyük károsodásait is elviselik.⁷ — Ezért sokkal inkább igazolódik ez a természetfeletti szeretetből fakadó barátságban, amely a kegyelem adományában való közösködésen alapul. Ezért a természetfeletti szeretetből következően az ember jobban tartozik szeretni Istent, aki mindenkinek a közös java, mint önmagát, mivel a boldogság Istenben úgy létezik, mint mindazoknak a közös forrásszerű lételvében, akik a boldogságból részesedni képesek.

Az első ellenvetésre tehát azt kell mondanunk, hogy a Filozófus azokról a más személlyel lehetséges barátságokról beszél, amelyekben a jó, ami a barátság tárgya, részleges módon található, nem pedig azokról a más személlyel lehetséges barátságokról, amelyekben az említett jó egész mivolta szerint megtalálható.

¹ Vö. Poster. I, 2. fej. (72, a. 29-30).

² Ilyen az angyal szeretete. ³ Ilyen az ember szeretete.

⁴ Ilyen az állati ösztönös törekvés a jóra (valamint az ember ösztönös törekvése is), amely az Istentől rendelt célra irányul.

⁵ Ilyen az ismerettel nem rendelkező lények tendenciája, amely az Istentől rendelt célra irányul.

⁶ Például az eleső ember ösztönösen maga elé tartja a kezét, amely mint az ember része inkább kiteszi önmagát az esetleges sérülésnek, hogy az ember egészét védje.

⁷ Vö. I, q 60, a 5; I-II, q 109, a 3.

A második ellenvetésre azt kell mondanunk, hogy a rész az egész javát azért szereti, mert az számára megfelelő, de nem úgy, hogy az egész javát önmagára irányítja, hanem úgy, hogy önmagát irányítja az egész javára.

A harmadik ellenvetésre azt kell mondanunk: az, hogy valaki Istent élvezni akarja, az Isten iránti kívánságszeretethez tartozik. De nagyobb az Isten iránti baráti szeretet, mint a kívánságszeretet mert az isteni jóság önmagában nagyobb jó, mint ahogy részesedni tudunk belőle, élvezve őt. Ezért abszolút értelemben az ember a természetfeletti szeretetből következően jobban szereti Istent, mint önmagát.

4. SZAKASZ

VAJON AZ EMBER A TERMÉSZETFELETTI SZERETETBŐL KÖVETKEZŐEN JOBBAN TARTOZIK-E ÖNMAGÁT SZERETNI, MINT A FELEBARÁTOT?⁸

A negyedik problémát így közelítjük meg: úgy látszik, hogy a természetfeletti szeretetből következően nem tartozik az ember jobban szeretni önmagát, mint a felebarátot.

1. A természetfeletti szeretet elsődleges tárgya ugyanis Isten, amint fentebb⁹ mondtuk. Ámde olykor az ember felebarátja Istenhez közelebb áll, mint ő maga. Tehát az ilyet az ember jobban tartozik szeretni, mint önmagát.

2. Ezenkívül, jobban elkerüljük annak a károsodását, akit jobban szeretünk. Ámde az ember a természetfeletti szeretetből következően károsodást szenved a felebarátjáért; a Péld 12 [26] szerint: „Aki nem bánja, ha kárt szenved a barátjáért, igaz ember.” Tehát az ember a természetfeletti szeretetből következően mást jobban tartozik szeretni, mint önmagát.

3. Ezenkívül, az 1Kor 13 [5] szerint a természetfeletti szeretet „nem keresi, ami a magáé”. Ámde leginkább azt szeretjük, akinek a javát keressük. Tehát a természetfeletti szeretet által valaki nem szereti jobban önmagát, mint a felebarátját.

Ezzel szemben áll, amit a 3Móz 19 [18] és a Mt 22 [39] mond: „Szeresd felebarátodat, mint

⁸ DS 1212 sk.

⁹ A 2.

önmagadat.” Ebből kitűnik, hogy az embernek önmaga iránti szeretete mintaképe a más iránti szeretetének. Ámde a minta elsődlegesebb, mint a megmintázott. Tehát az ember a természetfeletti szeretetből következően jobban tartozik önmagát szeretni, mint a felebarátját.

Válaszul azt kell mondanunk, hogy az emberben kettő van: a szellemi és a testi természet. Ámde akkor mondhatjuk, hogy az ember szereti önmagát, ha a szellemi természete szerint szereti magát, amint fentebb¹ mondtuk, és ebből a szempontból az ember önmagát jobban tartozik szeretni, mint Isten után bármely más lényt. Ez kitűnik magából a szeretet fogalmából. Amint ugyanis fentebb² mondtuk, Istent úgy szeretjük, mint a jó lételvét, amelyen a természetfeletti szeretet alapul; az ember önmagát a természetfeletti szeretetből következően úgy szereti, mint az említett jó részesét; a felebarátját pedig azért szereti, mert társa ebben a jóban. Ámde a felebaráttal való közösség az oka az Istenre irányuló egyesülésen alapuló szeretetnek. Ezért, ahogy az egyeség elsődlegesebb, mint az egyesülés³, ugyanúgy az, hogy az ember maga részesedik az isteni jóban, elsődlegesebb oka a szeretetnek, mint az, hogy a másik személy társa ebben a részesedésben. Ezért az ember a természetfeletti szeretetből következően jobban tartozik önmagát szeretni, mint a felebarátját. — Ennek jele, hogy az embernek nem szabad bűnt elkövetnie, ami ellentétes lenne a boldogságból való részesedéssel, hogy a felebarátját megszabadítsa a bűntől.⁴

Az első ellenvetésre tehát azt kell mondanunk, hogy a természetfeletti szeretet a nagyságát nemcsak a tárgyából, vagyis Istenből nyeri, hanem a szerető személy oldaláról is, aki maga a természetfeletti szeretettel rendelkező ember; ahogy bármely tevékenység nagysága valamilyen módon a tevékenység hordozóalanyától is függ. Ezért, noha a jobb felebarát közelebb áll Istenhez, mégis, mivel a természetfeletti szeretet birtokosához nem áll olyan közel, mint az önmagához, nem következik, hogy valaki jobban tartozik szeretni a felebarátját, mint önmagát.

A második ellenvetésre azt kell mondanunk, hogy testi károsodásokat tartozik elviselni az ember a felebarátjáért⁵, és ilyenkor önma-

gát jobban szereti szellemi lelke szerint, mivel ez az erény tökéletességéhez, vagyis a lélek javához tartozik. De a szellemi javakban az embernek nem szabad károsodást szenvednie bűnt elkövetve, annak érdekében, hogy felebarátját a bűntől megszabadítsa, amint mondtuk.⁶

A harmadik ellenvetésre azt kell mondanunk, amit Augustinus mond a Regulában [Epist. 211.]⁷: „Amikor azt mondjuk, hogy a szeretet nem keresi a magáét, ezt úgy kell érteni, hogy a közösség javait a maga javai elé helyezi.” Ámde a közjó mindig mindenkinek szeretetreméltóbb, mint a maga java, ahogy magának a résznek is kívánatosabb az egész java, mint önmagának a részleges java, amint mondtuk.⁸

5. SZAKASZ

VAJON AZ EMBERNEK JOBBAN KELL-E SZERETNIE A FELEBARÁTJÁT, MINT SAJÁT TESTÉT?

Az ötödik problémát így közelítjük meg: úgy látszik, hogy az embernek nem kell jobban szeretnie a felebarátját, mint saját testét.

1. A felebarátban ugyanis benne van a felebarátunk teste. Ha tehát az embernek jobban kell szeretnie a felebarátját, mint saját testét, az következik, hogy jobban kell szeretnie a felebarátja testét, mint a saját testét.

2. Ezenkívül, az embernek jobban kell szeretnie saját lelkét, mint a felebarátját, amint mondtuk.⁹ Ámde a saját testünk közelebb áll a lelkünkhöz, mint a felebarátunk. Tehát jobban kell szeretnünk testünket, mint a felebarátot.

3. Ezenkívül, mindenki feláldozza azt, amit kevésbé szeret, azért amit jobban szeret. Ámde nem kell mindenkinek feláldoznia a testét a felebarát üdvösségéért, hanem ez a tökéletes emberek erénye; Jn 15 [13] szerint: „Senkinek nincs nagyobb szeretete, mint annak, aki a lelkét adja barátaiért.” Tehát az embernek a felebaráti szeretetből következően nem kell jobban szeretnie a felebarátját, mint saját testét.

Ezzel szemben áll, amit Augustinus mond (De doct. Christ. I.) [27. fej.]¹⁰: „Jobban kell szeretnünk a felebarátunkat, mint a saját testünket.”

¹ Q 25, a7.

² A 2; q 25, a 12.

³ Vö. q 25, a 4.

⁴ Vö. q 19, a 3, ad 3.

⁵ Vö. a 5.

⁶ A szakasz törzsében.

⁷ PL 33, 963.

⁸ A 3.

⁹ A 4.

¹⁰ PL 34, 29.

Válaszul azt kell mondanunk, hogy a természetfeletti szeretetből következően azt kell jobban szeretnünk, amiben a szeretet alapja teljesebb értelemben megtalálható, amint mondtuk¹. Ámde társnak lenni a boldogságból (a felebarát iránti szeretet alapjából) való teljes részesedésből nagyobb alapja a szeretetnek, mint a boldogságból a kiáradás által részesedni, ami a saját test iránti szeretet alapja². Tehát a felebarátot, a lelke üdvösségére vonatkozóan, jobban kell szeretnünk, mint a saját testünket.

Az első ellenvetésre tehát azt kell mondanunk, hogy mivel a filozófus szerint (Ethic. IX.) [8. fej.]³ minden egyes lény annak tűnik, ami a legkiválóbb benne, amikor azt mondjuk, hogy a felebarátot jobban kell szeretnünk, mint a testünket, ezt a lelkére vonatkozóan értjük, ami a kiválóbb része.

A második ellenvetésre azt kell mondanunk, hogy a saját természetünk mivolta szempontjából a testünk közelebb áll a lelkünkhöz, mint a felebarát. De a boldogságból való részesedés szempontjából jobban társa a lelkünk a felebarátnak, mint a saját testünknek.

A harmadik ellenvetésre azt kell mondanunk, hogy minden ember köteles törődni a saját testével, de nem mindenki köteles törődni a felebarát üdvösségével, bizonyos eseteket kivéve.⁴ Ezért a természetfeletti szeretet csak akkor teszi szükségessé, hogy valaki feláldozza testét a felebarát üdvösségéért, ha köteles gondoskodni az üdvösségéről. De az a természetfeletti szeretet tökéletességéhez tartozik, hogy valaki ezért önként feláldozza magát.

6. SZAKASZ

VAJON AZ EGYIK FELEBARÁTOT JOBBAN KELL-E SZERETNÜNK, MINT A MÁSIKAT?

A hatodik problémát így közelítjük meg: úgy tűnik, hogy az egyik felebarátot nem kell jobban szeretni, mint a másikat.

1. Augustinus ugyanis ezt mondja (De doctr. Christ. I.) [28. fej.]⁵: „Minden embert egyformán kell szeretni. De mivel mindenkinek nem vagy képes használni, ajánlatos azokat előnyben részesíteni, akik a hely, idő és bizonyos más körülmények miatt mintegy sorsszerűen szorosabban hozzád kapcsolódnak.” Tehát az egyik felebarátot nem kell jobban szeretni, mint a másikat.

2. Ezenkívül, ahol egy és ugyanaz különböző személyek szeretetének oka, nem kell egyenlőtlennek lennie a szeretetnek. Ámde egy és ugyanaz különböző személyek szeretetének oka: Isten, ahogy Augustinus mondja (De doctr. Christ. I.) [22, 27. fej.]⁶. Tehát minden felebarátot egyenlően kell szeretni.

3. Ezenkívül, „szeretni annyi, mint jót akarani valakinek”, amint a Filozófus mondja (Rhet. II.) [4. fej.]⁷. Ámde minden felebarátnak egyenlő jót akarunk: az örök életet. Tehát minden felebarátot egyenlően kell szeretni.

Ezzel szemben áll, hogy annyival kell jobban szeretni minden egyes embert, amennyivel súlyosabban vétkezik az, aki az ő szeretete ellen cselekszik. Ámde súlyosabban vétkezik az, aki bizonyos hozzátartozói ellen cselekszik, mint aki mások szeretete ellen vét: ezért a 3Móz 20 [9] megparancsolta: „aki megátkozta atyját vagy anyját, halállal haljon meg”, ami nincs megparancsolva azokkal szemben, akik más embereket átkoznak. Tehát a felebarátok közül egyeseket jobban kell szeretni, mint másokat.

Válaszul azt kell mondanunk, hogy ezzel kapcsolatban kétféle vélemény létezett. Egyesek⁸ ugyanis azt mondták, hogy a természetfelet-

¹ A 2, a 4.

² Vö. q 25, a 12.

³ 1168, b, 31-34.

⁴ Végső szükségben (amikor a felebarát örökre elkárhozna segítség nélkül) mindenki köteles életét áldozni felebarátja üdvösségéért. Súlyos szükségben (amikor a felebarát segítség nélkül is üdvözülhet, de nagyon nehezen) csak azok tartoznak életüket áldozni, akiknek kötelessége a lelkek gondozása. Közöségi szükség esetén (bűnre vezető alkalmak esetén) ilyen áldozatra senki sem köteles.

⁵ PL 34, 30.

⁶ 44 PL 34, 26, 29.

⁷ 1380, b, 35.

⁸ Ezt a véleményt fejti ki egy bizonyos „Tractatus theologiae” című mű szerzője. Idézi O. Lottin O.S.B. „Aux origines de l'école théologique d'Anselme de Laon c. cikkében, in: Recherches de théologie ancienne et médiévale, X. kötet (1938), 114. o.

ti szeretetből következően minden felebarátot egyenlően kell szeretni érzelmileg, de nem kell egyenlően szeretni a szeretet külső okozatát illetően: azt állították, hogy a szeretet rendjét a külső javakkal kapcsolatban kell érteni: ezekből többet kell adnunk a hozzánk közelebb állóknak, mint az idegenek. De a szeretet rendje nem vonatkozik a belső érzelmekre, amelyből egyenlően kell részesíteni mindenkit, az ellenséget is.¹

De ez ésszerűtlen állítás. Nem kisebb ugyanis a természetfeletti szeretet rendezett érzelme, ami a kegyelem irányulása, mint a természeti törekvés, ami a természet hajlama: mindkét tendencia ugyanis az isteni bölcsességből származik. A természeti dolgokban pedig azt látjuk, hogy a természeti hajlam az egyes lények természetének megfelelő actussal, illetve változással arányos, például a földnek nagyobb gravitációs tendenciája van mint a víznek, mert az felel meg a föld természetének, hogy a víz alatt legyen.² Tehát a kegyelem irányulásának, vagyis a természetfeletti szeretet okozatának is arányosnak kell lennie a külső teendőkkel: úgy tudniillik, hogy a természetfeletti szeretetből következően érzelmileg jobban kell szeretnünk azokat, akiknek több jót kell tennünk.³

Ezért azt kell mondanunk, hogy érzelmileg is jobban kell szeretnünk egyes felebarátainkat, mint másokat.⁴ Ennek oka az, hogy mivel a szeretet létele Isten és maga a szerető személy, szükségszerű, hogy ezen lételvek közül a másodikhoz való nagyobb közelségnek megfelelően nagyobb legyen a szeretet érzelme: ahogy ugyanis fentebb⁵ mondtuk, mindazon lényekben, amelyekben található valamilyen lételv, a más lényekhez való viszonyt ehhez a lételvhez való vonatkozás határozza meg.

Az első ellenvetésre tehát azt kell mondanunk, hogy a szeretet kétféleképpen lehet egyenlőtlen. Egyik módon annak a jónak oldaláról, amelyet a barátunknak kívánunk. Ebből a szempontból a természetfeletti szeretetből kö-

vetkezően minden embert egyenlően kell szeretnünk, mivel mindenkinek nemileg ugyanazt a jót kívánjuk: az örök boldogságot. Másik módon nagyobbnak mondható a szeretet az intenzívebb actusa miatt. Ebből a szempontból nem kell mindenkit egyenlően szeretnünk.

Vagy másképpen azt kell mondanunk, hogy a mások iránti szeretet kétféleképpen lehet egyenlőtlen. Egyik módon úgy, hogy egyeseket szeretünk, másokat nem. Ezt az egyenlőtleniséget meg kell őriznünk a jótéteményekben, mivel nem vagyunk képesek mindenkinek hasznára lenni, de a szeretetből fakadó jóakarásban ilyen egyenlőtleniség nem lehetséges. Másik módon a szeretet egyenlőtlenisége abból ered, hogy egyeseket jobban szeretünk, mint másokat. Augustinus tehát nem ezt az egyenlőtleniséget szándékszik kizárni, hanem a másikat, ami kitűnik abból, amit a jótéteményről mond.

A második ellenvetésre azt kell mondanunk, hogy nem minden felebarát áll ugyanolyan vonatkozásban Istennel, hanem egyesek közelebb állnak hozzá a nagyobb jóságuk miatt. A természetfeletti szeretetből következően jobban kell szeretni őket, mint másokat, akik kevésbé állnak Istenhez közel.

A harmadik ellenvetésre azt kell mondanunk, hogy ez az érv a szeretet mértékével kapcsolatban annak a jónak oldaláról indul ki, amelyet a barátainknak akarunk.⁶

7. SZAKASZ

VAJON JOBBAN TARTOZUNK-E SZERETNI A JOBBAKAT, MINT AZOKAT, AKIK HOZZÁNK KÖZELEBB ÁLLNAK?

A hetedik problémát így közelítjük meg: úgy látszik, hogy jobban tartozunk szeretni a jobbakat, mint azokat, akik hozzánk közelebb állnak.

1. Úgy tűnik ugyanis, hogy jobban kell szeretnünk azt, amit semmilyen szempontból sem kell gyűlölni, mint azt, amit valamilyen szempontból gyűlölni kell; ahogy fehérebb az, amihez semmi sem keveredik a feketéből. Ámde a hozzánk közelebb álló személyeket bizonyos szempontból gyűlölnünk kell; Lk 14 [26] szerint: „Ha valaki hozzám jön és nem gyűlöli ap-

¹ Lásd: Petrus Lomb., Sent. III., dist. 29.

² Ez a középkori természetszemléletnek megfelelő kijelentés, de csak illusztratív példa, ezért nem érinti a teológiai mondanivalót.

³ Nem kell ugyanis mindenkinek egyenlőképpen jót tennünk. Vö. q 31, a 3.

⁴ Vö. Sent. III., dist. 29, a 2.

⁵ A 1.

⁶ Vö. az első ellenvetésre adott válasszal!

ját, anyját, feleségét, gyermekeit, fivéreit és nővéreket, sőt még saját magát is, nem lehet a tanítványom.” Ám a jó embereket semmilyen szempontból sem kell gyűlölni. Úgy tűnik tehát, hogy a jobbakat jobban kell szeretnünk, mint a hozzánk közelebb állókat.

2. Ezenkívül, a természetfeletti szeretet alapján az ember a legnagyobb mértékben hasonul Istenhez. Ámde Isten jobban szereti azt, aki jobb.¹ Tehát a természetfeletti szeretetből következően az ember is jobban tartozik szeretni a jobb embert, mint a hozzá közelebb állót.

3. Ezenkívül, minden barátság esetén azt kell jobban szeretni, ami nagyobb mértékben hozzátartozik ahhoz, ami a barátság alapja: a természetes barátság esetén ugyanis jobban szeretjük azokat, akik a természet alapján hozzánk közelebb állnak, mint a szülőket és a gyermekeket. Ámde a természetfeletti szeretetből fakadó barátság a boldogságban való közösségen alapul, amelyhez jobban hozzátartoznak azok, akik jobbak, mint akik hozzánk közelebb állnak. Tehát a természetfeletti szeretetből következően jobban tartozunk szeretni a jobbakat, mint a hozzánk közelebb állókat.

Ezzel szemben áll, amit az 1 Tim 5 [8] mond: „Aki övéinek, főleg háza népének nem viseli gondját, az megtagadta hitét, és rosszabb a hitetlennél.” Ámde a természetfeletti szeretet belső érzületének meg kell felelnie a külső okozatának. Tehát a természetfeletti szeretetnek jobban kell irányulnia a közelebb állókra, mint a jobbakra.

Válaszul azt kell mondanunk, hogy minden actusnak arányban kell lennie a tárgyával és a létesítő okával, de a tárgyából nyeri a faji jellegét, és a létesítő okából az intenzitásának módját; ahogy a változás a faji jellegét a határpontjából nyeri, de a gyorsaságát a változni képes lény változásra való ráhangoltságából és a változtató lény erejéből.² Így tehát a szeretet a faji jellegét a tárgyából nyeri, de az intenzitását magától a szerető személytől. Ámde a természetfeletti szeretet tárgya Isten, a szerető személy az ember. Tehát a természetfeletti szeretet különbözőségét az határozza meg, hogy a felebarátok, akiket szeretni kell, milyen vonatkozásban állnak Istennel: úgy tudniillik, hogy a természet-

feletti szeretetből következően annak, aki Istenhez közelebb áll, nagyobb jót kell akarnunk. Noha a jó, amelyet mindenkinek akar a természetfeletti szeretet, vagyis az örök boldogság, természeténél fogva egy, mégis különböző fokai vannak a boldogságból való különféle részesezés szerint, és a természetfeletti szeretethez tartozik, hogy az Isten igazságosságát meg akarja őrizni, miszerint a jobbak tökéletesebben részesejjenek a boldogságból. És ez a szeretet faji jellegét határozza meg: a szeretetnek ugyanis különféle fajai vannak, a különböző javaknak megfelelően, amiket azoknak akarunk, akiket szeretünk. — De a szeretet intenzitását a szerető emberhez való vonatkozás határozza meg. És ennek alapján a közelebb állókat intenzívebb érzülettel szereti az ember, miközben az őket megillető javakat akarja nekik, mint a jobb embereket, akiknek nagyobb jót akar.

Itt egy másik különbséget is figyelembe kell venni. Egyes embertársaink ugyanis közel állnak hozzánk természetes eredetüket tekintve, amelyen nem képesek változtatni, mivel ennek alapján azok, amik. De az erény jóságát, amely által egyesek megközelítik Istent, az egyes ember megszerezheti és elveszítheti, és ez a jóság növekedhet és csökkenhet, amint a fentebb³ mondottakból kitűnik. Ezért a természetfeletti szeretetből következően akarhatom azt, hogy aki hozzám közel álló, jobbá váljon a másikinál, és így a boldogságnak nagyobb fokára jusson el.

Van azután egy másik mód is, ahogy a természetfeletti szeretetből következően jobban szeretjük a hozzánk közel állókat, mivel több módon szeretjük őket. Azok iránt ugyanis, akik nem állnak hozzánk közel, csak a természetfeletti szeretetből következő barátság van meg bennünk. Azokkal viszont, akik közel állnak hozzánk, másmilyen jellegű barátság is összefűz minket, a velünk való kapcsolatuk módja szerint. Mivel pedig az a jó, amelyen bármilyen tisztességes barátság alapul, a természetfeletti barátság alapját képező jóra irányul, mint célra, az következik, hogy a természetfeletti szeretet parancsolja bármely más barátság actusát, miként a céllal kapcsolatos mesterség parancsolja az eszközökkel kapcsolatos mesterséget. Így a természetfeletti szeretet által parancsolható

¹ Vö. I, q 20, a 4.² Vö. I, q 89, a 6.³ Q 24, a 4, a 10, a 11.

maga az, hogy valakit azért szeretünk, mert vérrokon, házastárs, polgártárs; vagy bármely más megengedett ok miatt, ami a természetfeletti szeretet céljára irányítható. Így a természetfeletti szeretettől kiváltva vagy parancsolva több módon szeretjük a hozzánk közelebb állókat.

Az első ellenvetésre tehát azt kell mondanunk, hogy nem az van nekünk parancsolva, hogy azért gyűlöljük a hozzánk közel állókat, mert közel állók, hanem azért, mert akadályozzák az Istennel való kapcsolatunkat, és ebből a szempontból nem közel állók, hanem ellenségek; a Mik 7 [6] szerint „ellensége az embernek a saját háza népe”.¹

A második ellenvetésre azt kell mondanunk, hogy a természetfeletti szeretet arány szerint tesz minket hasonlóvá Istenhez: azt eredményezi, hogy az ember úgy viszonyuljon ahhoz, ami az övé, ahogy Isten viszonyul ahhoz, ami az övé. Bizonyos dolgokat ugyanis azért tudunk akarni a természetfeletti szeretetből következően, mivel számunkra megfelelők, amiket azonban Isten nem akar, mert nem megfelelő neki, hogy azokat akarja, amint fentebb² mondtuk, amikor az akarat jóságáról tárgyaltunk.

A harmadik ellenvetésre azt kell mondanunk, hogy a természetfeletti szeretet nemcsak a tárgy mivolta alapján váltja ki a szeretet actusát, hanem a szerető személy alapján is, amint mondtuk.³ Ebből következőleg előfordulhat, hogy az ember a közelebb állót jobban szereti.

8. SZAKASZ

VAJON LEGJOBBAN AZT KELL-E SZERETNÜNK, AKI TESTI EREDET SZERINT ÁLL KÖZZEL HOZZÁNK?

A nyolcadik problémát így közelítjük meg: úgy látszik, hogy nem azt kell szeretnünk legjobban, aki testi eredet szerint a legközelebb áll hozzánk.

1. A Péld 18 [24] ugyanis ezt mondja: „A társalgásban szeretetre méltó férfi inkább barát, mint a testvér.” Maximus Valerius⁴ szerint

¹ Vö. Mt 10, 36.

² I-II, q 19, a 10.

³ A szakasz törzsében; és a 4, ad 1.

⁴ Factorum et dictorum memorabilium libri novem: IV., 7. fejj.: C. Kempf, Leipzig, 1888, 201. o.

pedig „a barátság köteléke igen erős, és a vér erejénél semmilyen szempontból nem alsóbbrendű. Biztosabb is, és jobban kiállja a próbát, mivel amazt a születéssel együttjáró sors, a véletlen műve adta, ezt pedig kinek kinek tántoríthatatlan ítéletével a kényszermentes akarat kötötte.” Tehát a vér szerint közel állókat nem kell jobban szeretnünk, mint másokat.

2. Ezenkívül, Ambrosius azt mondja (De offic. I.) [7. fej.]:⁵ „Nem szeretlek benneteket kevésbé, akiket az Evangéliumban nemzettem, mintha házasságban fogadtalak volna el titeket. Nem erősebb ugyanis a természet, mint a kegyelem. Biztosan jobban kell szeretnünk azokat, akikről úgy véljük, hogy örökre velünk lesznek, mint akik csupán a jelen életben társaink.” Tehát a vérrokonokat nem kell jobban szeretnünk, mint akik másképpen tartoznak hozzánk.

3. Ezenkívül, „a szeretet próbája a cselekedet”, ahogy Gregorius mondja a Homiliában [Homil. 30. in Evang.].⁶ Ámde egyeseknek inkább tartozunk a szeretet cselekedeteivel, mint a vérrokonainknak, ahogy jobban kell engedelmeskednünk a hadseregben a vezérnek, mint az atyánknak. Tehát nem a vérrokonainkat kell a legjobban szeretnünk.

Ezzel szemben áll, hogy a Tízparancsolat külön parancsolja a szülők tiszteletét, ahogy a 2Móz 20 [12]-ből kitűnik. Tehát különösen kell szeretnünk azokat, akik testi eredet szerint közel állnak hozzánk.

Válaszul azt kell mondanunk: amint mondtuk⁷, a természetfeletti szeretetből következően jobban kell szeretnünk azokat, akik közelebb állnak hozzánk, egyrészt, mivel azokat intenzívebben szeretjük, másrészt, mivel több okunk van őket szeretni. Ámde a szeretet intenzitása a szeretett és a szerető lény közötti kapcsolatból ered. Ezért a különböző személyek közötti szeretet mértékét a kapcsolat különböző alapja szabja meg, úgy tudniillik, hogy minden egyes embert a kapcsolat alapját képező dolgokban a többiekénél jobban kell szeretnünk. Továbbá a szeretet különféle formáit a különböző kapcsolatok alapján kell összehasonlítanunk.

Így tehát azt kell mondanunk, hogy a vérrokonok barátsága természeti eredetű kapcsolaton alapul; a polgártársak barátsága a polgári

⁵ PL 16, 30 C.

⁶ PL 76, 1220 C.

⁷ A 7.

közösségen, és a katonák barátsága a háborús közösségen. Ezért a természethez tartozó dolgokban a többiekénél jobban kell szeretnünk a vérrokonokat; a polgári érintkezésben a polgártársakat és a háborús ügyekben a katonatársakat. Ezért mondja a Filozófus is (Ethic. IX.) [2. fej.]¹: „Mindenkinck meg kell adni a magáét és a hozzá illő dolgokat, és úgy tűnik, hogy az emberek így is cselekednek. Az esküvőre a rokonoikat hívják meg, és nyilvánvaló, hogy leginkább a szülőket kell élelemmel ellátni és tisztelni.” Hasonló a helyzet más téren is.

Ha pedig a különböző kapcsolatokat hasonlítjuk össze, nyilvánvaló, hogy a természetes eredetű kapcsolat elsődlegesebb és stabilabb, mivel az ember lényegéhez tartozó dolgokon alapul; a többi kapcsolat pedig másodlagos és felbomolhat.² Ezért a vérrokonok barátsága stabilisabb. De más barátságok erősebbek lehetnek abból a szempontból, ami az egyes barátságok sajátossága.

Az első ellenvetésre tehát azt kell mondanunk, hogy mivel a társakkal való barátság saját választással jön létre a választásunk alá eső téren, például a cselekvés rendjében, ez a szeretet a vérrokonok szeretetét felülmúlja, úgy tudniillik, hogy a cselekvés során jobban megegyezünk velük. De a vérrokonok barátsága stabilisabb, mivel természetszerűbb és többet ér el a természethez tartozó dolgokban. Ezért többel tartozunk feléjük az élethez szükséges dolgokról való gondoskodás terén.

A második ellenvetésre azt kell mondanunk, hogy Ambrosius a szeretetről azon jótéteményekkel kapcsolatban beszél, amik a kegyelem közléséhez tartoznak, tudniillik az erkölcsi oktatásról. E téren ugyanis jobban kell támogatni a lelki gyermekeket, mint a testi leszármazottakat, akiknek inkább a testi téren kell támogatást nyújtani.

A harmadik ellenvetésre azt kell mondanunk: abból, hogy háborúban a hadsereg vezérének jobban kell engedelmesskednünk, mint az atyánknak, nem az bizonyítható, hogy abszolút értelemben az apát kevésbé kell szeretnünk, hanem az, hogy őt kevésbé kell szeretnünk bizonyos szempontból, vagyis a háborús közösség szeretete szempontjából.

9. SZAKASZ

VAJON AZ EMBER A TERMÉSZETFELETTI SZERETETBŐL KÖVETKEZŐEN JOBBAN TARTOZIK-E SZERETNI A GYERMEKÉT, MINT AZ ATYJÁT?

A kilencedik problémát így közelítjük meg: úgy látszik, hogy a természetfeletti szeretetből következően jobban kell szeretni a gyermeket, mint az atyát.

1. Azt tartozunk ugyanis jobban szeretni, akinek több jót tartozunk tenni. Ámde több jót tartozunk tenni a gyermekeinknek, mint a szüleinknek: az apostol ugyanis ezt mondja (2Kor 12) [14]: „Nem a gyermekek tartoznak kincseket gyűjteni a szüleiknek, hanem a szülők a gyermekeknek.” Tehát a gyermekeket jobban kell szeretnünk, mint a szülőket.

2. Ezenkívül, a kegyelem tökéletesíti a természetet.³ Ámde a szülők természetüknél fogva jobban szeretik a gyermekeiket, mint ahogy azok szeretik őket, ahogy a Filozófus mondja (Ethic. VIII.) [14. fej.]⁴. Tehát jobban tartozunk szeretni a gyermekeinket, mint a szüleinket.

3. Ezenkívül, a természetfeletti szeretet által az ember érzelve Istenhez hasonul. Ámde Isten jobban szereti a gyermekeit, mint azok őt. Tehát mi is jobban tartozunk szeretni a gyermekeinket, mint a szüleinket.

Ezzel szemben áll, amit Ambrosius⁵ mond: „Elsősorban Istent kell szeretni, másodsorban a szülőket, azután a gyermekeket, majd a többi családtagot.”

Válaszul azt kell mondanunk, hogy a szeretet foka kettőből határozható meg, amint fentebb⁶ mondtuk. Egyik módon a tárgy oldaláról. Ebből a szempontból jobban kell szeretnünk azt, ami nagyobb jót tartalmaz és Istenhez hasonlóbb. És így az atyát⁷ jobban kell szeretni, mint a gyermeket, mivel az atyát azért szeretjük, mert a lételvünk, ami nagyobb jó és Istenhez hasonlóbb.

³ Vö. I, q 1, a 8, ad 2; q 62, a 5; III, q 69, a 8.

⁴ 1161, b, 21-26.

⁵ Vö. Origenes, In cant., 2. hom. super 2, 4; PG 13, 54 A.

⁶ A 4, ad 1; a 7.

⁷ Amit Szent Tamás itt és a továbbiakban az atyáról mond, mindkét szülőre érvényes.

¹ 1165, a, 17-33.

² Vö. az előző szakasszal.

Másik módon a szeretet foka magának a szerető lénynek oldaláról határozható meg. És ebből a szempontból a gyermeket jobban kell szeretni, mint az atyát, ahogy a Filozófus mondja (Ethic. VIII.) [14. fej.]¹. Először azért, mert a szülők úgy szeretik gyermekeiket, mint részükként létezőket, de az atya nem része a gyermekének, ezért az a szeretet, amellyel az atya szereti gyermekét, hasonlóbb ahhoz a szeretethez, amellyel valaki önmagát szereti. — Másodszer, mivel a szülők jobban tudják, hogy meghatározott személyek a gyermekeik, mint fordítva. — Harmadszer, mivel a gyermek közelebb áll a szülőhöz, mint részeként létező, mint az atya a gyermekéhez, akihez a lételv vonatkozásával rendelkezik. — Negyedszer, mivel a szülők hosszabb ideig szeretnek: az atya ugyanis azonnal szeretni kezdi a gyermekét; a gyermek viszont bizonyos idő elteltével kezdi szeretni az atyját. Ámde a szeretet minél hosszabb ideig tart, annál erősebb; Sir 9 [14] szerint: „Ne hagyd el régi barátodat, mert az új nem ér fel vele.”

Az első ellenvetésre tehát azt kell mondanunk, hogy a lételvet a tisztelet és megbecsülés alávetettsége illeti meg, az okozatnak pedig ezzel arányosan az jár ki, hogy a lételve hatását és gondoskodását befogadja. Ezért a szülőknek gyermekeik részéről inkább a tisztelet jár ki, a gyermekeknek pedig a gondoskodás.²

A második ellenvetésre azt kell mondanunk, hogy az atya természeténél fogva a vele való kapcsolat miatt³ jobban szereti a gyermekét. De a magasabb rendű jó miatt⁴ természeténél fogva jobban szereti az atyját.

A harmadik ellenvetésre azt kell mondanunk, amit Augustinus mond (De doctr. Christ. I.) [32. fej.]⁵: „Isten minket a mi hasznunkra és a maga dicsősége miatt szeret.” Ezért, mivel az atyánk a lételv vonatkozásával viszonyul hozzánk, akár az Isten is, az atyának a gyermekei részéről sajátosan tisztelet jár ki, a gyermeknek

pedig az, hogy a számára hasznos dolgokban a szülei gondoskodjanak róla. — Mindazonáltal szükség esetén⁶ a gyermek a kapott jótétemények alapján⁷ köteles a szüleiről a legnagyobb mértékben gondoskodni.

10. SZAKASZ

VAJON AZ EMBER JOBBAN TARTOZIK-E SZERETNI AZ ANYJÁT, MINT AZ ATYJÁT?

A tizedik problémát így közelítjük meg: úgy látszik, hogy az ember jobban tartozik szeretni az anyját, mint az atyját.

1. Ahogy ugyanis a Filozófus mondja (De gen. animal. I.) [20. fej.]⁸: „A nemzés során a nő adja a testet.” Ámde az ember a lelkét nem az atyjától kapja, hanem a teremtés révén Istentől, ahogy az Első Részben⁹ mondtuk. Tehát az ember többet kap az anyjától, mint az atyjától. Vagyis jobban tartozik szeretni az anyját, mint az atyját.

2. Ezenkívül, jobban tartozik az ember szeretni azt, aki jobban szereti őt. Ámde az anya jobban szereti gyermekét, mint az atya: a Filozófus ugyanis azt mondja (Ethic. IX.) [7. fej.]: „Az anyák jobban szeretik a gyermekeiket. Az anyák szülése ugyanis fáradtságosabb¹⁰, és jobban tudják, hogy övék a gyermekeik, mint az atyák.” Tehát jobban kell szeretni az anyát, mint az atyját.

3. Ezenkívül, azt illeti meg a szeretet nagyobb érzelme, aki értünk többet fáradozott; a Róm 16 [6] szerint: „Köszöntsétek Máriát, aki sokat fáradozott értetek!” Ámde az anya többet fáradozik a gyermeke létrehozásával és nevelése során, mint az atya. Ezért mondja a Sir 7 [29]: „Meg ne feledkezzél anyád fájdalmairól!” Tehát az ember jobban tartozik szeretni az anyját, mint az apját.

Ezzel szemben áll, amit Hieronymus mond (Super Ezech.) [XIII, super 44, 25]¹¹: „Mindnyájunk Atyja, Isten után az atyját kell szeretni”, és ezután beszél az anyáról.

¹ 1161, b, 21-26. – Lásd: I-II, q 87, a 8, ad 1, ad 3; q 100, a 5, ad 4; II-II, q 10, a 12; q 57, a 4, ad 2; q 58, a 7, ad 3; q 108, a 4, ad 1; q 164, a 1, ad 4; Suppl., q 54, a 4, ad 7; q 56, a 5, ad 2.

² Vö. q 101, a 1. a 2.

³ Az atya kapcsolata szorosabb a gyermekéhez, mint fordítva.

⁴ Az ok magasabb rendű, mint az okozat.

⁵ PL 34, 32.

⁶ A szülő rászorultsága esetén.

⁷ A szülőktől kapott gondoskodás alapján.

⁸ 729, a, 10-11.

⁹ Q 90, a 2; q 118, a 2.

¹⁰ Mint az atyák nemző tevékenysége.

¹¹ PL 25, 442 C.

Válaszul azt kell mondanunk, hogy ezekben az összehasonlításokban mindazt, amit mondanunk, úgy kell értenünk, hogy [a szülőkre] természetüknél fogva vonatkozik, vagyis azt kérdezzük, hogy vajon az atyát, amennyiben atya, jobban kell-e szeretnünk, mint az anyát, amennyiben anya. Lehet ugyanis mindenkiben olyan távolság az erény és a rosszaság között, hogy a barátság megszűnik vagy kisebbedik, ahogy a Filozófus tanítja (Ethic. VIII.) [9. fej.]¹. Ezért, ahogy Ambrosius mondja [vö. Origenes, In cant., 2. hom., super 2, 4]²: „A jó rokonok előbbre valók, mint a rossz gyermekek.” De természeténél fogva az atyát jobban kell szeretni, mint az anyát. Az atyát és anyát ugyanis úgy kell szeretnünk, mint a természetes eredet lételveit. Ámde az atya a lételv magasabb rendű mivoltával rendelkezik, mint az anya, mivel az atya cselekvő módon lételv, az anya pedig szenvedőleges módon, materia módján. Ezért természeténél fogva az atyát jobban kell szeretni.

Az első ellenvetésre tehát azt kell mondanunk, hogy az ember nemzése során az anya a test emberi forma nélküli anyagát szolgáltatja, amely az atya magjában lévő formatív erő által formát kap, és noha ez az erő nem képes teremteni eszes lelket, de elrendezve alkalmassá teszi a test anyagát az ilyen forma befogadására.

A második ellenvetésre azt kell mondanunk, hogy ez a szeretet másik okához tartozik: más ugyanis a barátságnak az a fajtája, amellyel szeretjük azt, aki minket szeret, és az, amellyel szeretjük a létrehozónkat. Most pedig arról a barátságról beszélünk, amellyel a szülők felé létrejöttünk alapján tartozunk.³

11. SZAKASZ

VAJON AZ EMBER JOBBAN TARTOZIK-E SZERETNI A FELESÉGÉT, MINT AZ ATYJÁT VAGY AZ ANYJÁT?

A tizenegyedik problémát így közelítjük meg: úgy látszik, hogy az embernek jobban kell szeretnie a feleségét, mint az atyját vagy az anyját.

1. Ugyanis kizárólag egy jobban szeretett lényért hagy el valaki valakit. Ámde az 1Móz 2 [24] szerint a feleség kedvéért „az ember elhagyja atyját és anyját”. Tehát az embernek jobban kell szeretnie a feleségét, mint az atyját vagy az anyját.

2. Ezenkívül, az Apostol ezt mondja (Ef 5) [28]: „A férfiaknak úgy kell szeretniük a feleségüket, mint önmagukat.” Ámde az embernek jobban kell szeretnie önmagát, mint a szüleit. Tehát a feleségét is jobban kell szeretnie, mint a szüleit.

3. Ezenkívül, ahol több oka van a szeretetnek, ott nagyobbak kell lennie a szeretetnek. Ámde a feleséggel való barátságban több oka van a szeretetnek. A Filozófus ugyanis ezt mondja (Ethic. VIII.) [14. fej.]⁴: „Ebben a barátságban — úgy tűnik — jelen van a hasznos, gyönyörködető és erkölcsi jó, ha erényesek a házastársak.” Tehát nagyobbak kell lennie a szeretetnek a feleség, mint a szülők iránt.

Ezzel szemben áll, hogy „a férj úgy tartozik szeretni a feleségét, mint a saját testét”, ahogy az Ef 5 [28-29] mondja. Ámde a saját testét kevésbé tartozik szeretni valaki, mint a felebarátját, amint fentebb⁵ mondtuk. A felebarátok között pedig leginkább a szülőket tartozunk szeretni. Tehát jobban tartozunk szeretni a szülőket, mint a feleséget.

Válaszul azt kell mondanunk, hogy a szeretet fokai a jó mivolta és a szerető lényel való kapcsolat alapján is megállapíthatók, amint mondtuk.⁶ Tehát a jó mivolta miatt, ami a szeretet tárgya, jobban kell szeretni a szülőket, mint a feleséget, mivel őket a lételv mivoltuk, vagyis bizonyos magasabb rendű jó miatt szeretjük. De a kapcsolat alapján jobban kell szeretni a feleséget, mivel a feleség úgy kapcsolódik a férjéhez, hogy vele egy test lesz; a Mt 19 [6] szerint „már nem kettő, hanem egy test”. Tehát a férfi a fele-

¹ 1158, b, 31-35.² PG 13, 54 A.³ A harmadik ellenvetésre Caietanus szerint azt kell mondanunk, hogy „az atyában lévő lételv nagyobb kiválósága többet nyom a latban, mint az anya nagyobb fáradozása az utód létrejötte során, mivel a jó mivolta jobban észrevehető a szeretet természetszerű tárgyában, mint a nehézség vagy a fáradozás szempontja”.⁴ 1162, a, 24-27.⁵ A 5.⁶ A 7, a 9.

ségét nagyobb intenzitással, és a szüleit nagyobb tisztelettel szereti.

Az első ellenvetésre tehát azt kell mondanunk, hogy nem minden szempontból hagyja el a férfi a feleségéért az atyját vagy az anyját: bizonyos körülmények között ugyanis az ember jobban tartozik segíteni a szüleit, mint a feleségét. De a testi egyesülés és az együttlakás szempontjából az ember a szüleit elhagyva a feleségéhez ragaszkodik.

A második ellenvetésre azt kell mondanunk, hogy az Apostol szavait nem úgy kell értenünk, hogy a feleséget önmagával egyenlően kell szeretni, hanem úgy, hogy az önszeretet az alapja a feleség iránti szeretetnek.

A harmadik ellenvetésre azt kell mondanunk, hogy az atya iránti szeretetben is található több oka a szeretetnek, és bizonyos szempontból az atya iránti szeretet nagyobb, mint a feleség iránti, tudniillik a jó mivolta szempontjából, noha a kapcsolat alapján a feleség iránti szeretet nagyobb.

A negyedik¹ ellenvetésre azt kell mondanunk, hogy a „mint” szót itt sem úgy kell értenünk, hogy egyenlőséget jelent, hanem a szeretet okát jelenti. Az ember ugyanis a feleségét elsődlegesen a testi egyesülés miatt szereti.

12. SZAKASZ

VAJON AZ EMBERNEK JOBBAN KELL-E SZERETNIE A JÓTEVŐJÉT, MINT AKIVEL JÓT TETT?

A tizenkettedik problémát így közelítjük meg: úgy látszik, hogy az embernek jobban kell szeretnie a jótevőjét, mint akivel jót tett.

1. Augustinus ugyanis ezt mondja (De catechiz. rud.) [4. fej.]²: „Nincs nagyobb ösztönzés a szeretetre, mint a megelőlegezett szeretet: nagyon durva ugyanis az a lelkiület, amely bár adni nem akar, nem hajlandó visszafizetni.” Ámde a jótevők megelőlegezik számunkra a természetfeletti szeretetet. Tehát a jótevőket a legnagyobb mértékben kell szeretni.

2. Ezenkívül, annál jobban kell valakit szeretni, minél súlyosabban vétkezik az ember, ha

őt szeretni megszűnik, vagy a szeretet ellen cselekszik. Ámde súlyosabban vétkezik, aki jótevőjét nem szereti, vagy ellene cselekszik, mint aki megszűnik szeretni azt, akivel eddig jót tett. Tehát jobban kell szeretni a jótevőket, mint azokat, akikkel jót teszünk.

3. Ezenkívül, leginkább Istent kell szeretnünk, és utána az atyát, ahogy Hieronymus mondja [In Ezech. XIII, super 44, 25]. Ámde ezek a legnagyobb jótevőink. Tehát a jótevőket kell a legjobban szeretni.

Ezzel szemben áll, amit a Filozófus mond (Ethic. IX.) [7. fej.]³: „Úgy tűnik, a jótevők jobban szeretik azokat, akikkel jót tettek, mint fordítva.”

Válaszul azt kell mondanunk, hogy valamit kétféleképpen lehet jobban szeretni: egyik módon, mert magasabb rendű jó; másik módon pedig azért, mert vele nagyobb a kapcsolat, amint fentebb⁴ mondtuk. Az első módon tehát a jótevőt kell jobban szeretni, mivel ő magasabb rendű jó, tekintve, hogy ő a jó lételeve, ahogy az atyáról is mondtuk.⁵

De a második módon jobban kell szeretnünk azokat, akikkel jót tettünk, ahogy a Filozófus bizonyítja (Ethic. IX.) [7. fej.]⁶ négy érvel. Először azért, mert akivel jót tettek, az mintegy alkotása a jótevőnek. Ezért szokták mondani valakiről: „Ő annak az alkotása.” Ámde természetszerű, hogy valaki szeresse az alkotását: ahogy látjuk, hogy a költők szeretik a költeményeiket. Ez pedig azért van így, mert mindenki szereti a saját létét és a saját életét, ami leginkább a tevékenységében mutatkozik meg. – Másodsor, mivel mindenki természetesen szereti azt, amiben saját javát szemléli. Noha a jótevőnek is van bizonyos java abban, akivel jót tett, és fordítva is, de a jótevő a maga javát abban, akivel jót tett, erkölcsi jóként szemléli, a jótett élvezője azonban a maga javát a jótevőben hasznos jóként látja. Ámde az erkölcsi jó élvezetesebbnek tekinthető, mint a hasznos jó, egyrészt azért, mert tartósabb, a hasznosság ugyanis hamar elmúlik, és az emlék élvezete nem ér fel a jelenlévő dolog élvezetével; másrészt azért, mert az erkölcsi javakra nagyobb élvezettel emlékezünk vissza, mint a

¹ Az „ezzel szemben” részben szereplő ellenvetésre.

² PL 40, 314.

³ 1167, b, 17-18.

⁵ A 9.

⁴ A7, a 9, a 11.

⁶ 1167, b, 17-18.

hasznos javakra, amelyek másoktól származtak hozzánk. — Harmadszor, mert a szerető lény sajátja a cselekvés, ugyanis jót akar és jót cselekszik a szeretett lénynek; a szeretett lény sajátja pedig a szenvedőlegesség. Ezért magasabb rendű a szeretés. Emiatt a jótévőhöz illik, hogy jobban szeressen. — Negyedszer, mivel nehezebb jótéteményeket adni, mint elfogadni. Ámde azokat, amikért fáradozunk, jobban szeretjük; amikhez pedig könnyen hozzájutunk, bizonyos értelemben megvetjük.

Az első ellenvetésre tehát azt kell mondanunk, hogy a jótévő a maga jótettével készíti az önmaga iránti szeretetre azt, akivel jót tett. A jótévő pedig nem azért szereti azt, akivel jót tett, mintha az ösztönözné őt a szeretetre, hanem önmagát indítja arra. Ámde az, ami önmagától van, hatalmasabb annál, ami más által van.

A második ellenvetésre azt kell mondanunk, hogy a természetes atya jobban szereti a gyermekét a vele való kapcsolat alapján. De a magasabb rendű jó miatt a gyermek szereti jobban az atyját.

A harmadik ellenvetésre azt kell mondanunk, amit Augustinus mond (De doctr. Christ. I.) [32. fej.]¹: „Isten minket a mi hasznunkra és a maga tisztelete végett szeret.” Ezért, mivel az atyánk a lételvünk, mint az Isten, az atyának sajátosan az jár ki, hogy őt a gyermeke tisztelje, a gyermeknek pedig az, hogy szükségletéről a szülei gondoskodjanak. — Bár a szülei rászorultsága esetén a gyermek köteles a kapott jótéteményekből a legnagyobb mértékben a szülei-ről gondoskodni.

13. SZAKASZ

VAJON A TERMÉSZETFELETTI SZERETET RENDJE MEGMARAD-E A MENNYEI HAZÁBAN?

A tizenharmadik problémát így közelítjük meg: úgy látszik, hogy a természetfeletti szeretet rendje nem marad meg a mennyei hazában.

1. Augustinus ugyanis ezt mondja (De vera relig.) [48. fej.]²: „A tökéletes szeretet az, hogy jobban szeretjük a jobbakat, és kevésbé a kevésbé jókat.” Ámde a mennyei hazában tökéletes

lesz a természetfeletti szeretet. Tehát mindenki jobban fogja szeretni azt, aki jobb, mint önmagát vagy a hozzátartozóját.

2. Ezenkívül, azt szeretjük jobban, akinek nagyobb jót akarunk. Ámde a mennyei hazában mindenki nagyobb jót annak akar, aki nagyobb jót birtokol, máskülönben az akarata nem hasonulna mindenben az isteni akarathoz. Ámde ott az birtokol nagyobb jót, aki jobb. Tehát a mennyei hazában mindenki jobban szereti azt, aki jobb, és így jobban szereti a másikat, mint önmagát, és jobban a kívülállót, mint a hozzátartozót.

3. Ezenkívül, a mennyei hazában a szeretet teljes oka Isten lesz: ott ugyanis beteljesedik az, amit az 1Kor 15 [28] mond: „hogy Isten legyen minden mindenben”. Tehát jobban lesz szeretve az, aki Istenhez közelebb áll, és így mindenki jobban fogja szeretni a jobbát, mint önmagát, és a kívülállót jobban, mint a hozzátartozót.

Ezzel szemben áll, hogy a mennyei dicsőség nem szünteti meg a természetet, hanem tökéletesíti. Ámde a természetfeletti szeretet fentebb³ megállapított rendje magából a dolgok természetéből következik. Minden lény pedig természeténél fogva jobban szereti önmagát, mint másokat. Tehát a természetfeletti szeretet ezen rendje meg fog maradni a mennyei hazában.

Válaszul azt kell mondanunk, hogy a szeretet rendjének annyiban meg kell maradnia a mennyei hazában, hogy Istent kell szeretni mindenekfelett. Ez ugyanis abszolút értelemben így lesz akkor, amikor az ember Őt majd tökéletesen élvezi. De az embernek más üdvözültekhez való viszonyával kapcsolatban megkülönböztetés tűnik szükségesnek, mivel a szeretet fokai vagy a másoknak kívánt jó különbözőségei alapján, vagy a szeretet erőssége alapján különböztethetők meg, amint fentebb⁴ mondtuk. Az első módon az ember jobban fogja szeretni a jobbakat, mint önmagát, a kevésbé jókat pedig kevésbé. Minden üdvözült ugyanis az emberi akaratnak az istenivel való tökéletes egyezése miatt azt fogja akarni, hogy mindenki azt a jót birtokolja, ami megilleti őt az isteni igazságosság szerint. S akkor nem lesz idő arra, hogy bárki is érdemszerzés által nagyobb jutalomra tegyen szert, ahogy ez most lehetséges, amikor az ember nagyobb erényre tehet szert és nagyobb

¹ PL 34, 32.

² PL 34, 164.

³ A 12.

⁴ A 7.

jutalomra vágyhat, hanem akkor mindenkinek akarata megnyugszik abban, amit Isten a számára meghatározott.

A másik módon azonban bárki jobban fogja szeretni önmagát, mint a felebarátját, még akkor is, ha az jobb nála, mivel a szeretet actusának erőssége a szerető alany részéről jön létre, ahogy fentebb¹ mondtuk. És ehhez is mindenkinek megadja Isten a természetfeletti szeretet ajándékát, hogy elsődlegesen a maga lelkét Istenre irányítsa, ami az önszeretethez tartozik, és másodlagosan akarja másoknak Istenre irányuló rendjét, illetve, hogy működjék a maga módja szerint.

De ami a felebarátok egymás közötti rendjét illeti, mindenki abszolút értelemben jobban fogja szeretni azt, aki jobb, a természetfeletti szeretet rendjének megfelelően. Az egész üdvözült élet ugyanis a léleknek Istenre irányulásából áll. Ezért az üdvözültek szeretetének egész rendje Istenhez igazodik: minden üdvözült azt szereti jobban, és azt tartja magához közelebb állónak, aki Istenhez közelebb. Megszűnik ugyanis akkor az a gondoskodás, amely a földi életben szükségszerű, amely szerint az szükséges, hogy mindenki bármilyen szükségben jobban gondoskodjon a hozzá közelebb állóról, mint az idegenekről. Ennek alapján a földi életben az ember magának a szeretetnek ösztönzésére jobban szereti azt, akinek a természetfelet-

ti szeretet nagyobb okozatát tartozik megadni. — De előfordulhat a mennyei hazában, hogy valaki a hozzátartozóját több okból fogja szeretni. Nem fognak ugyanis megszűnni az üdvözült lelkében az erkölcsi jón alapuló szeretet okai. De mindezen okoknál összehasonlíthatatlanul döntőbb lesz a szeretetnek az az oka, amely az Istenhez való közelségen alapul.

Az első ellenvetésre tehát azt kell mondanunk, hogy a hozzátartozókkal kapcsolatban ezt az érvet el kell fogadni. De önmaga vonatkozásában szükséges, hogy mindenki jobban szeresse önmagát, mint másokat, mégpedig annál inkább, minél tökéletesebb a természetfeletti szeretete, mivel a természetfeletti szeretet az embert tökéletesen Istenre irányítja, ami az önszeretethez tartozik, amint mondtuk.²

A második ellenvetésre azt kell mondanunk, hogy ez az érv a szeretet azon rendjéről szól, amely a szeretett lény számára akart jó fokban alapul.

A harmadik ellenvetésre azt kell mondanunk, hogy mindenki számára Isten lesz a szeretetének teljes oka, mivel Isten az ember teljes java. Ha ugyanis az az (egyébként lehetetlen) eset állna fenn, hogy Isten nem lenne az ember java, nem lenne oka az ember szeretetének. Ezért a szeretet rendjében szükségszerű, hogy Isten után az ember legjobban önmagát szeresse.

¹ A 7.

² A szakasz törzsében.